

عنوان	شیلات ایران؛ نیازمند توجه بیشتر
نویسنده	ابراهیم میگلی نژاد- علیرضا کیهان پور
مترجم	

بسمه تعالی

شیلات ایران؛ نیازمند توجه بیشتر

از آنجایی که فعالیت های ماهیگیری و آبی پروری، متفاوت با دیگر فعالیت های بخش کشاورزی است و از طرفی شناخت عمومی در ایران با زیربخش شیلات، کمتر از فعالیتهایی مانند باغداری، زراعت، دامداری، مرغداری و است، تلاش خواهد شد در سلسله مقالاتی به معرفی زیربخش ماهیگیری، آبی پروری و صنایع وابسته به آن بپردازیم.

بی تردید دسترسی به منابع آبی دریایی در جنوب (خلیج فارس و دریای عمان) و شمال کشور (دریای مازندران)، ایران را در زمره کشورهای مستعد برای توسعه فعالیتهای ماهیگیری و آبی پروری قرار داده است. سازمان شیلات ایران پس از تغییراتی در شکل و محتوا، به ویژه پس از انقلاب اسلامی سال 1357 اکنون در جایگاه معاونت وزارت جهاد کشاورزی، متولی تولیدات آبزیان در کشور می باشد.

دسته بندی فعالیتهای سازمان شیلات ایران عبارتند از:

- 1- فعالیتهای مربوط به صید، امور صیادان و بنادر صیادی
- 2- فعالیتهای مربوط به آبی پروری؛ گرم آبی، سردآبی، خاویاری، زینتی، دریایی و میگو
- 3- فعالیتهای مربوط به بازار آبزیان، صنایع فرآوری، بسته بندی، کنسروسازی و صادرات

سازمان شیلات ایران؛ متولی تولید آبزیان

هرچند ماهیگیری در جنوب و شمال کشور از سابقه دیرینه ای برخوردار است ولی سازمان شیلات ایران به عنوان متولی تولید آبزیان در کشور به شکل مدرن و تشکیلاتی آن در مقایسه با سایر سازمانهای متولی تولید در بخش کشاورزی جوان و به ویژه در سالهای اخیر از نظر شکل و محتوا تغییرات زیادی داشته است. سازمان شیلات ایران براساس رسالت خود متولی توسعه سه فعالیت آبی پروری، صید و صنایع ذیربط می باشد. آبی پروری با بهره گیری از آب رودخانه ها، منابع آبی کشاورزی و چشمه ها نسبت به صید از دریاها از سابقه بسیار کوتاهی برخوردار است. پرورش میگو نیز که از پتانسیلهای ارزشمند این زیربخش کشاورزی است در دوده اخیر راه اندازی شده که حاکی از جوان بودن فعالیت می باشد.

روند تغییرات شکلی و محتوایی سازمان شیلات ایران:

- ✓ شرکت سهامی شیلات ایران در شمال زیر نظر وزارت کشاورزی (1331)
- ✓ شرکت سهامی شیلات جنوب ایران زیر نظر وزارت دفاع (1350)
- ✓ شرکت سهامی شیلات ایران (جنوب و شمال) زیر نظر وزارت کشاورزی (1360)
- ✓ شرکت سهامی شیلات ایران زیر وزارت نظر جهاد سازندگی (1366)
- ✓ سازمان شیلات ایران زیر نظر وزارت جهاد کشاورزی (1374)

شیلات ایران در یک نگاه

براساس "قانون تاسیس سازمان شیلات ایران" و "قانون و آیین نامه اجرایی حفاظت و بهره برداری از منابع آبی جمهوری اسلامی ایران" مصوب 1383/3/9 به اختصار رسالت سازمان شیلات ایران عبارت است از "مدیریت، حفاظت و بهره برداری از ذخایر و منابع آبی در جهت منافع ملی کشور". براساس این رسالت سازمان شیلات ایران وظیفه دارد:

- 1 - صید از منابع طبیعی را برنامه ریزی نموده و توسعه دهد
 - 2 - آبی پروری در کلیه منابع آبی شیرین، شور و لب شور ساماندهی و توسعه دهد
 - 3 - از منابع آبی حفاظت نماید و منابع تخریب شده و یا در حال انقراض را تقویت و بازسازی نماید
 - 4 - صنایع شیلاتی مرتبط با صید، آبی پروری و محصولات غذایی دریایی را ساماندهی و توسعه ببخشد.
- برای انجام ای ماموریت، سازمان شیلات ایران دارای 2 معاون تخصصی به نامهای "معاونت آبی پروری" و "معاونت صید و بنادر ماهیگیری" می باشد.

سازمان شیلات ایران در استانهای ساحلی جنوب و شمال کشور دارای ادارات کل است که مستقیم با این سازمان در ارتباط اداری می باشند و در استانهای غیر ساحلی نیز ادارات شیلات زیر نظر سازمان جهاد کشاورزی استان وجود دارد که هماهنگیهای اداری از طریق رییس سازمان جهاد کشاورزی استان با سازمان شیلات ایران انجام می پذیرد. پیش از تصویب سازمان شیلات ایران، کلیه ادارات شیلات در استانهای غیر ساحلی ارتباط مستقیم با سازمان داشتند.

مرکز تحقیقات شیلات ایران نیز در گذشته با هدف انجام تحقیقات کاربردی زیر نظر مستقیم مدیریت شیلات ایران بود ولی پس از تشکیل سازمان شیلات ایران، موسسه تحقیقات شیلات شکل گرفت و زیر نظر سازمان تحقیقات کشاورزی ادامه فعالیت داد.

چارت سازمانی شیلات ایران:

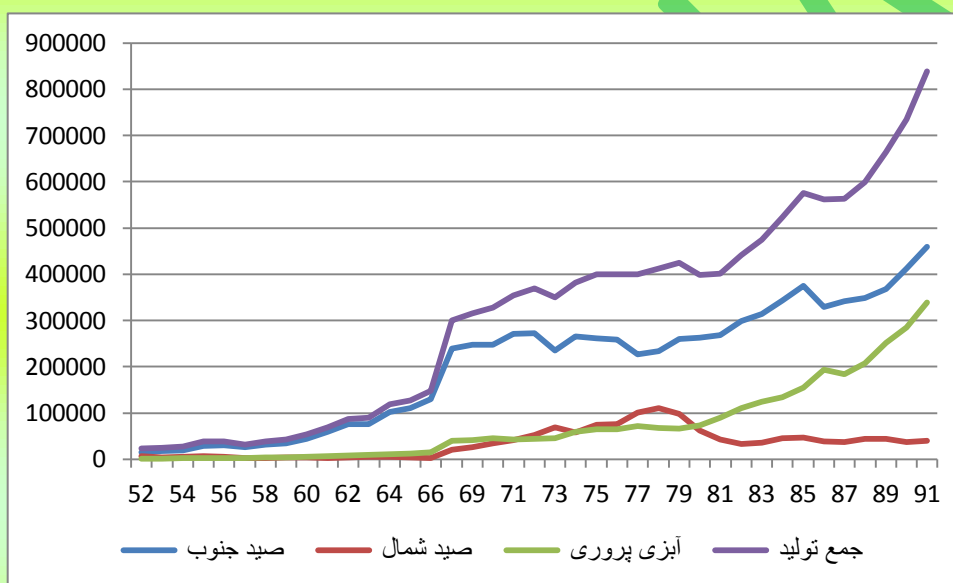

روند تولید آبرزیان در کشور

تا سال 1360 ماهیگیری در جنوب و شمال کشور به عنوان تامین کننده بخشی از پروتئین حیوانی کشور در کانون توجه سیاستگذاران و برنامه ریزان کشور نبود و جمع کل صید آبرزیان از دریا در ایران کمتر از 30 هزار تن برآورد می شود. تولید آبرزیان از فعالیت آبرزی پروری نیز به حدود 3 هزار تن محدود می شد. نبود امکانات زیربنایی از جمله راههای ارتباطی، تأسیسات برودتی، یخسازی، پناهگاه و اسکله و نبود بازار مصرف قابل اطمینان به ویژه در جنوب کشور، مصرف آبرزیان را تنها در نوار ساحلی و شهرهای نزدیک به آن فراهم می نمود که با توجه به تراکم جمعیتی کم در این مناطق انگیزه ای برای افزایش تولید و سرمایه گذاری بیشتر برای تولید آبرزیان میسر نبود. شرکت شیلات ایران در دریای خزر مشغول صید و بهره برداری از ماهیان خاویاری بود و شرکت شیلات جنوب نیز بیشتر به صید میگو و کنسروسازی مشغول بود. فعالیت صیادان سنتی نیز بسیار کم رنگ و در حد امرار معاش بود و بخشی از سال را به صید و بخش دیگر به فعالیت باربری دریایی می پرداختند. نبود پناهگاه دریایی و اسکله در جنوب کشور، سرمایه گذاری برای شناورهای صیادی بزرگ را ناممکن می ساخت و صیادان تنها به صید در آبهای کم عمق می پرداختند. در شمال کشور نیز بیشترین توجه به صید ماهیان خاویاری بود و کمتر به صید مردم ساحل نشین توجه می شد.

در دهه 1360 دولت سرمایه گذاری زیربنایی را افزایش داد و همزمان با اختصاص یارانه برای خرید دامهای صیادی و ماشین آلات، انگیزه لازم برای سرمایه گذاری جدید در این فعالیت آغاز نمود و نتیجه آن افزایش تولید به گونه ای محقق شد که در سالهای آغازین دهه 1370 در دریای خزر و خلیج فارس براساس آمار تولید، نشانه های محدودیت بیولوژیک دریا و کاهش روند افزایش تولید مشاهده شد و در سال 1373 برای نخستین سال کاهش صید از دریا در عمل مشاهده شد و مدیران را به چاره جویی وادار نمود. از آن پس توجه ویژه ای به آبی پروری شد و کم کم یارانه های تولید آبزیان از صید و صنایع به سمت آبی پروری گرایش پیدا کرد.

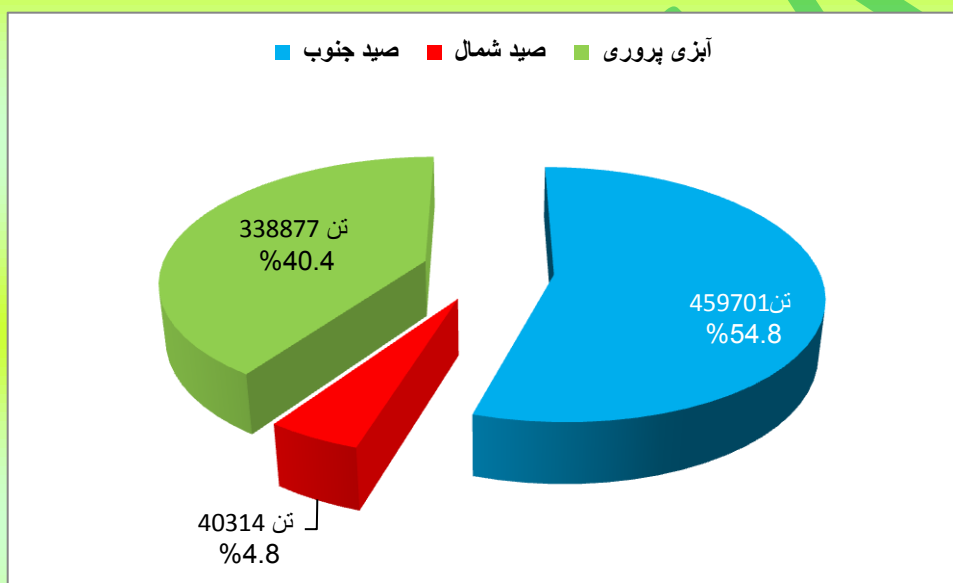
روند تولید آبزیان در کشور

براساس آخرین آمار موجود در سازمان شیلات ایران در سال 1391 سهم سه منبع تولید آبزیان در کشور؛ شمال، جنوب و آبی پروری عبارت است از 4.8٪، 54.8 و 40.4٪. همانگونه که در نمودار پیداست سال به سال آبی پروری جایگاه بهتری در تولید آبزیان پیدا می کند و به ویژه سهم تولید از دریای خزر کاسته می شود.

پس از قطعی شدن محدودیت منابع دریایی دریا به ویژه دریای خزر و خلیج فارس و نیاز به تامین تقاضای آبزیان در بازار مصرف، شیلات ایران به عنوان متولی افزایش تولید آبزیان توجه بیشتری به صید از آبهای دور و به ویژه در غرب اقیانوس هند پرداخت و بدین ترتیب سال به سال افزایش تولید در آبهای آزاد افزایش یافت. بی تردید دو منبع اصلی برای افزایش تولید آبزیان در کشور صید از آبهای دور و آبی پروری دریایی و آبهای داخلی خواهد بود.

سهم تولید آبزیان از سه منبع تولید- 1391

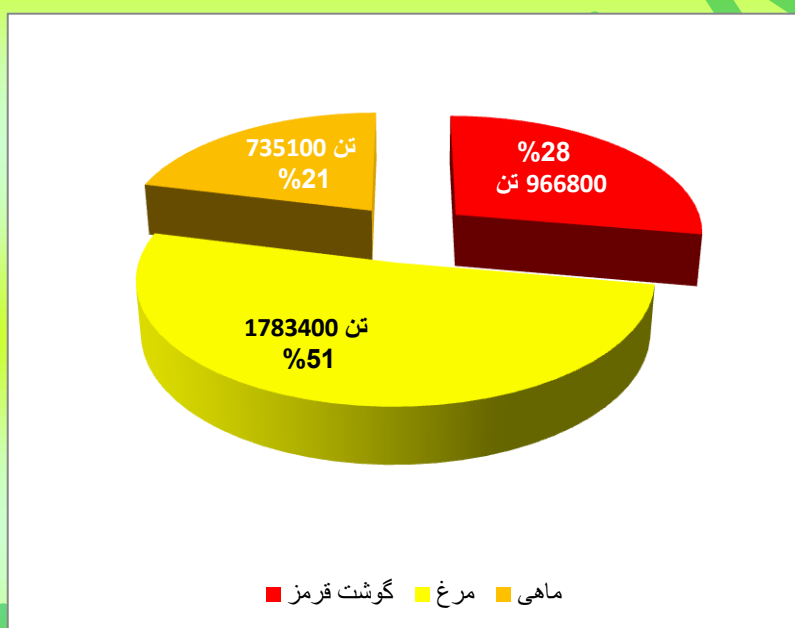

جایگاه آبزیان در تولید پروتئین حیوانی

در جلد دوم آمارنامه وزارت جهاد کشاورزی برای سال 1390 تولید سه گوشت قرمز، مرغ و ماهی را به ترتیب 966، 1783 و 735 هزارتن برآورد نموده است که حاکی از 28%، 51% و 21% سهم این سه منبع پروتئین حیوانی در ایران است. روند افزایش تولید بر اساس آمارنامه یاد شده این نظریه را تایید می کند که تولید آبزیان در کشور به ویژه از منابع آبزی پروری و صید از دریاها دور بیشترین رشد را شاهد بوده است و اگر توجه بیشتری به این زیربخش شود می تواند سهم بیشتری را در تامین پروتئین حیوانی داشته باشد. روند افزایش تولید برای این سه منبع پروتئینی (گوشت قرمز، گوشت مرغ و آبزیان) در مقایسه سالهای 1389 و 1390 به ترتیب 3/6%، 7% و 10/9% برآورد شده است. این در حالی است که به تولید آبزیان در سالهای گذشته نسبت به گوشت قرمز و گوشت مرغ کمترین یارانه تعلق گرفته است. دو منبع ارزشمند آبهای آزاد به ویژه در جنوب غرب اقیانوس هند و زمینهای نامناسب برای کشاورزی به ویژه در جنوب کشور و بخشی از سواحل دریای خزر امکان افزایش تولید آبزیان را فراهم نموده است. بی تردید اندک توجه سیاستگذاران و برنامه ریزان می تواند نقش آبزیان در تامین نیاز پروتئینی جامعه و نیز صادرات محصولات آبزی را به خوبی افزایش دهد.

براساس آمارنامه شیلات ایران سهم فعالیتهای این زیر بخش از نظر اشتغالزایی برای سال 1390 حدود 200 هزار نفر می رسد که به ترتیب اهمیت، صیادی در جنوب کشور 132 هزار نفر، آبی پروران 48 هزار نفر و صیادان شمال کشور نیز 13 هزار نفر می باشند. در بخش صنایع زیربط از جمله کنسروسازی، یخسازی، فرآوری و صنایع بسته بندی نیز رقم قابل توجهی خواهد بود که آمار دقیق از آن در دست نیست.

تولید گوشت در کشور- 1390

اهمیت آبریان در سلامت انسان

هرچه دانش بشر رو به فزونی می رود، ناشناخته های بیشتری شناسایی می شوند و برای سلامت انسان، مصرف آبریان در سلامت جامعه و نقش آن در تغذیه سالم انسانها بیشتر هویدا می شود. از دو دهه گذشته، کشورهای صنعتی و ثروتمند افزایش مصرف آبریان را برای جامعه خود در دستور کار قرار داده و برای ترغیب مردم برای مصرف بیشتر، منافع مصرف آبریان برای سلامت انسان را از طریق رسانه های نوشتاری و دیداری منتشر می شود. بنابراین اقدام مصرف آبریان در کشورهای صاحب ثروت افزایش یافته و برای سال 1388 (2009 میلادی) در کشورهای صنعتی سهم سرانه مصرف آبریان 28.7 کیلوگرم، اروپا 22 کیلو گرم و برای آمریکای شمالی 24.1 کیلوگرم گزارش شده است. همانگونه که در نمودار زیر آمده است میانگین مصرف جهانی آبریان در سال 1388 مقدار 18.4 کیلوگرم و برای کشورهای آسیایی 20.7 کیلوگرم و برای اقیانوسیه 24.6 کیلوگرم گزارش شده است. کمترین مقدار مصرف آبریان در کشورهای آفریقایی با 9.9 کیلوگرم رخ داده که بیش از 2 کیلوگرم نسبت به مصرف آبریان در ایران (7.51 کیلو گرم) بیشتر می باشد. یادآوری این نکته لازم است که در

برنامه چهارم توسعه قرار بر این بود که مصرف سرانه آبزیان در ایران به رقم 10 کیلو گرم افزایش یابد که به دلیل کاهش تولید، نپرداختن به ترغیب عمومی جامعه، سنتی بودن ساختار بازار و ناتوانی در تقویت بازاریابی این رقم تحقق نیافت.

همانگونه که از آمار برمی آید، مصرف آبزیان در ایران کمتر از نصف میانگین جهانی است و این در حالی است که هم از نظر دسترسی به آبهای آزاد و هم منابع آبی داخلی، ایران در زمره کشورهای مستعد برای افزایش تولید آبزیان بوده و هم از نظر تقاضا برای مصرف آبزیان به ویژه در سالهای اخیر زمینه تغییر رژیم غذایی جامعه و پذیرش افزایش مصرف آبزیان در میان مردم به خوبی مشاهده می شود. بی تردید توجه بیشتر به سلامت جامعه، رغبت مردم به مصرف بیشتر و امکان پذیری افزایش تولید آبزیان می تواند زمینه افزایش تولید را فراهم سازد.

